

נכתב על ידי הרב עקיבא משה סילבר

מי שהיה ניעור כל הלילה האם יכול לברך ברכות השחר קודם
עלות השחר

לא.

מקורות:

במשנ"ב סי' מז סי"ד מבואר דמי שישן וניעור משנתו יכול לברך ברכה"ש קודם עלה"ש, ויש לדון מה הדין בכיו"ב לדידן [עי' ברמ"א סי' מו ס"ח ובמשנ"ב סי' סקכ"ב] דרוב ברכה"ש הם גם למי שלא ישן כל הלילה.

ואמר לי הגרש"צ רזנבלט דלא יתכן שמי שלא ישן יוכל לומר ברכות השחר באמצע הלילה דדוקא מי שישן וקם התחיל אצלו יום חדש הא לאו הכי לא.

ויש לדון בזה דהנה גבי ברכה"ת נחלקו הראשונים אם לילה קובעת או השינה קובעת, והנה להסוברים דלילה קובעת אין השינה קובעת, א"כ למאי דקי"ל דבברכות השחר מברך על סידורו של עולם בין ישן ובין לא ישן א"כ אין השינה קובעת, ואם תאמר דסידורו של עולם הוא נמדד גם לפי השינה שלו ולא רק לפי עלה"ש א"כ הא מנ"ל לחלק ולפלוג דמי שישן הוא מלאחר השינה ומי שלא ישן כלל יש לו זמן אחר, ואולי יש לומר דהראיה לזה הוא מברכת הנותן לשכוי שמוכח מתוכה שהיא קודם עלה"ש, ועוד יש לומר דזה ודאי שעיקר הברכות הם על הקימה כדמוכח מסדר הברכות בגמ' ברכות ס ע"ב רק שנתחדש (בר"ן שפסקו הרמ"א באו"ח סי' מו) דברכות אלו הם כעין ברכות על הציבור ולא על היחיד אבל פשיטא שעיקר התקנה היא על מה שעמד ליום חדש.

ואפשר עוד דגם בברכה"ת אפי' להסוברים שהברכה היא על השחר מ"מ מודים שאם ישן בלילה ועמד מברך וא"צ לברך שוב בשחר כמ"ש המשנ"ב לדידן לענין ברכה"ש, ונראה דכך יוצא מדברי המשנ"ב סי' מז סקכ"ט שכתב שם דין זה ע"פ השו"ע שם ומבואר מדבריו דדין זה הוא להסוברים שאין מברכין על שנת קבע ביום ברכה"ת (דהרי כתב שם דאם חזר וישן בלילה א"צ לברך על מה שבירך קודם לכן קודם אור היום, כיון דכוונתו מסתמא ה' גם על מה שאחר שיישן וסיים המשנ"ב דזה אינו להסוברים שמברכין על שנת קבע ביום, וממילא שמעי' שדין השו"ע הנ"ל שמברכין ברכה"ת קודם אור היום למי שישן ועמד משנתו הוא לכו"ע).

והשתא יוצא בודאי כדברי הגרש"צ דהרי שם לגבי ברכה"ת כל הנידון בשו"ע סי' מז שם למי שישן בלילה ועמד קודם אור היום אבל בלא זה אינו מברך לכו"ע, (כדמוכח בסי' מז סי"ב דא"צ לברך בלילה כל זמן שלא ישן ובמשנ"ב שם דרך בבוקר תליא בפלוגתא וכן במשנ"ב להלן בסי"ג ובבה"ל שם מוכח דהנידון מצד שינת קבע דדן שם בישן ב' פעמים בלילה שינת קבע אם השינת קבע ראשונה קובעת במקום שיש שניה כנגדה וממילא בלא שינת קבע כלל לא), (כדמוכח בסי' מז סי"ב דא"צ לברך בלילה כל זמן שלא ישן ובמשנ"ב שם דרך בבוקר תליא בפלוגתא וכן במשנ"ב להלן בסי"ג ובבה"ל שם מוכח דהנידון מצד שינת קבע דדן שם בישן ב' פעמים בלילה שינת קבע אם השינת קבע ראשונה קובעת במקום שיש שניה כנגדה וממילא בלא שינת קבע כלל לא), וממילא גם הנידון לגבי ברכה"ש שג"כ בשו"ע שם שיכול לברך קודם עלה"ש הוא לא יותר ממה שהזכיר שם השו"ע לענין ברכה"ת שמברך קודם אור היום אם ישן והטעם משום שהתחיל אצלו היום וכנ"ל.

(ויש להעיר דמקור הדברים לענין ברכה"ש קודם אור היום הם בטור סוף סי' מז מהרא"ש בתשובה סי' ד סק"א והרא"ש לשי' בפ"ט דברכות לא סבר כדידן בסי' מז ס"ח בהג"ה שהברכות על סידורן של עולם, אולם הב"י ציין לעוד ראשונים שכ' כן וכך נקטו האחרונים ג"כ כמבואר במשנ"ב שם).

וכך מסתבר מדברי השו"ע והמשנ"ב שהזכירו דין ברכה"ת וברכה"ש יחד באותו הלשון ממש ומוכח במשנ"ב דברכה"ת הנידון בישן דוקא רק שכתבום בב' בבות דהרי בברכה"ת מיירי ברוצה ללמוד כלשון השו"ע ובברכה"ש מיירי בכל גווני גם כשאין רוצה ללמוד לכך חלקם לבבא נפרדת, אלא דמלבד כתבם באותו הלשון לגמרי, ולגבי ברכה"ת נתבאר דאין מברך קודם עלה"ש אם לא ישן גם דקאי הכא להדעות שמברך אחר עלה"ש אם לא ישן כמו שנתבאר ע"פ המשנ"ב.

ומ"מ העירו די' אחרונים שלא נקטו כן, עי' בכה"ח, ובשוע"ר יתכן די' סתירה בנידון זה.

יש להוסיף בגוף כל הנ"ל דלגבי קול תרנגולתא היה מקום לומר שכששמע יוכל לברך גם קודם עלה"ש דאז מברך על מה ששמע ממש וא"צ לברך דוקא משום סידורו של עולם, וממילא דמי למי שישן וקם קודם עלה"ש שיכול לברך כמבואר בשו"ע ומשנ"ב כנ"ל כיון שבזה מברך על מה שישן, אולם יש לדון בזה דאולי עיקר התועלת מקל תרנגולתא היא לא ידיעת העת אלא מה שעומד ממיטתו על ידי זה, אבל לעיקר נראה דעצם ידיעת העת הוא ג"כ דבר טוב כפשטות הגמ' בברכות ס ע"ב דמברך כי שמע קל תרנגולא ולא משמע רק אם מתער על ידי זה ואדרבה משמע שם שלא איתער על ידי זה, דהרי נזכר שם קודם לכן כי אתער, אבל לפי סברת הגרשצ"ר הנ"ל הברכה היא כשהתחיל אצלו יום חודש, ולפי סברא זו גם אם חלץ נעליו דרך קבע ולבשם קודם שהאיר היום לא יברך שעשה לי כל צרכי, כיון שלא התחיל אצלו יום חדש, ולא תקנו ברכות אלו על כל שמיעת התרנגול או על כל לבישת נעליים אחר שכבר בירך שחרית אלא רק ביום החדש דומיא דברכה"ת להמחייבים ברכה ביום חדש בניעור כל הלילה (דעיקר הדברים מיירי בייחוד לשיטתם וכמשנ"ת).

וכך מסתבר מדברי השו"ע והמשנ"ב שהזכירו דין ברכה"ת וברכה"ש יחד באותו הלשון ממש ומוכח במשנ"ב דברכה"ת הנידון בישן דוקא רק שכתבום בב' בבות דהרי בברכה"ת מיירי ברוצה ללמוד כלשון השו"ע ובברכה"ש מיירי בכל גווני גם כשאין רוצה ללמוד לכך חלקם לבבא נפרדת, אלא דמלבד כתבם באותו הלשון לגמרי, ולגבי ברכה"ת נתבאר דאין מברך קודם עלה"ש אם לא ישן גם דקאי הכא להדעות שמברך אחר עלה"ש אם לא ישן כמו שנתבאר ע"פ המשנ"ב.

ומ"מ העירו דיש אחרונים שלא נקטו כן, עי' בכה"ח, ובשוע"ר יתכן דיש סתירה בנידון זה.

יש להוסיף בגוף כל הנ"ל דלגבי קול תרנגולתא היה מקום לומר שכששמע יוכל לברך גם קודם עלה"ש דאז מברך על מה ששמע ממש וא"צ לברך דוקא משום

סידורו של עולם, וממילא דמי למי שישן וקם קודם עלה"ש שיכול לברך כמבואר בשו"ע ומשנ"ב כנ"ל כיון שבזה מברך על מה שישן, אולם יש לדון בזה דאולי עיקר התועלת מקל תרנגולתא היא לא ידיעת העת אלא מה שעומד ממיטתו על ידי זה, אבל לעיקר נראה דעצם ידיעת העת הוא ג"כ דבר טוב כפשטות הגמ' בברכות ס ע"ב דמברך כי שמע קל תרנגולא ולא משמע רק אם מתער על ידי זה ואדרבה משמע שם שלא איתער על ידי זה, דהרי נזכר שם קודם לכן כי אתער, אבל לפי סברת הגרשצ"ר הנ"ל הברכה היא כשהתחיל אצלו יום חודש, ולפי סברא זו גם אם חלץ נעליו דרך קבע ולבשם קודם שהאיר היום לא יברך שעשה לי כל צרכי, כיון שלא התחיל אצלו יום חדש, ולא תקנו ברכות אלו על כל שמיעת התרנגול או על כל לבישת נעליים אחר שכבר בירך שחרית אלא רק ביום החדש דומיא דברכה"ת להמחייבים ברכה ביום חדש בניעור כל הלילה (דעיקר הדברים מיירי בייחוד לשיטתם וכמשנ"ת).

